

Únos „bílého orla“.

Incident u polského konzulátu v Moravské Ostravě 26. 12. 1938

Mečislav Borák

Ostrava. Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska, 20/2001, s. 466-472.

Bylo krátce po půlnoci mezi vánočními svátky, 26. prosince 1938. Vrátný polského konzulátu v Moravské Ostravě Karol Szypczyk, místní rodák s polskou státní příslušností, seděl ve vestibulu a skleněnou výplní vstupních dveří pozoroval setmělou Johanného třídu. Patřila ve městě k těm rušnějším, ale tak pozdě v noci a navíc o svátcích byl i tady už dávno klid, zvýrazněný padajícím sněhem. Zrovna se chystal sejít do sklepa a přiložit pod kotel ústředního topení, když zvenku zaslechl podivný šramot. Klikla u vrat se pohnula, na jejich proskleném pozadí se matně rýsovala mužská postava. Někdo zřejmě zkoušel, zda jsou vrata zavřená. Vrátný přeběhl do vedlejší místnosti, odkud měl dobrý výhled na celou ulici, a zahlédl onu podezřelou osobu, jak rychlými kroky mizí za roh. Před protějším domem stál na chodníku policejní strážník, budova konzulátu byla už řadu týdnů ve dne i v noci pod policejní ochranou. Opět se rozhostil noční klid.

Vrátný odešel do sklepa a když asi po deseti minutách znova procházel vestibulem, strnul úžasem. Venku někdo šplhal po ozdobné mříži vrat a právě seskakoval dolů. Vrátný běžel ke dveřím a když se je konečně odvážil otevřít, spatřil už jenom několik postav mizících ve tmě. Ve sněhu na silnici bylo plno šlápot a hluboká stopa po nějakém oválném předmětu. Jat neblahým tušením otočil hlavu k budově a strnul podruhé: státní znak Polské republiky, plechová tabule s bílým orlem, byl pryč.

Tak začal příběh, který svého času vzbuzoval ještě větší pozornost, než přestřelky na nové československo-polské hranici či granátové přepady a žhářské útoky teroristických bojůvek obou znesvářených stran. Incidentsy se v naprosté většině odehrávaly na území Těšínska odstoupeném po Mnichovu Polsku, Ostrava ale byla v československém vnitrozemí.¹A šlo také o symbol, vždyť krádež státního znaku z výsostného území cizího státu, jímž budova konzulátu byla, lze jen velmi vzdáleně srovnávat s ukořistěním tradiční májky partou mládenců ze sousední vesnice, a co i to dokáže vyvolat zlé krve! Poláci měli důvod cítit se uraženi a poníženi, Češi měli

škodolibou radost. Oficiálně to ale nemohli dávat najevo, takže se zvolna rozběhlo policejní vyšetřování.

Po desáté ráno oznámil noční událost policejní rada Pešek z Ostravy na Zemský úřad do Brna, odkud uvědomili Prezídium ministerstva vnitra v Praze. První hlášení zdůrazňovalo, že konzulát po celou noc hlídali policejní strážníci, kteří nic mimořádného nespatri. V budově se prý ve druhém patře až do půlnoci svítilo a otevřeným oknem „*byl odtud slyšeti hluk rozjařených osob*“. To zřejmě přivedlo radu Peška na nápad, jak celou věc jednoduše vysvětlit: „*Podle výsledku dosavadního šetření není vyloučeno, že konzulární sluha Šupčík sám hodil znak na ulici a použil k tomu okna, které se otvírá dovnitř a z něhož byl státní znak polský snadno dosažitelný.*“ Ostravský policejní ředitel vládní rada Bača k tomu ještě dodal: „*Hlásím se o návštěvu u polského konzula v Moravské Ostravě, abych mu projevil politování nad touto událostí, ač mám velmi vážné pochybnosti o původcích tohoto incidentu, a dám mu ujištění, že věc bude s největší svědomitostí vyšetřena a viníci potrestáni.*“²

Praha se však s takovým postupem sotva mohla spokojit. Hned po poledni sdělil do Ostravy dr. Myšák z ministerstva vnitra, že tam záhy přijede generální inspektor československé policie, který případ osobně vyšetří. Zároveň položil čtyři otázky, na něž rada Pešek vzápětí odpověděl.

Viděl strážník na hlídce před konzulátem ležet štít se státním znakem na zemi? - Neviděl, Szypczyk mu ukázal jen otisk nějakého předmětu ve sněhu.

Proč konzulární sluha ihned nepřivolal stráž? - Sluha na to prý neodpověděl, pouze podotkl, že příště proti vetřelcům použije zbraně.³

Byl před budovou konzulátu sníh, který by utlumil náraz? - Na chodníku byl sníh ušlapán, ale na silnici bylo asi 20 cm sypkého sněhu, takže pád štítu by zde nezpůsobil žádný hluk.

Jak vysoko na budově byl štít umístěn? - Ve výšce 4 m, takže dostat se k němu bez žebře bylo nemožné, stejně jako vylézt k němu po mřížové dveři.

Následujícího dne oznámil dr. Kropáč z ministerstva vnitra oficiální protest polského vyslanectví v Praze, v němž se v rozporu s názorem policie uvádělo, že v kritickou dobu konzulát nikdo nehlídal, takže zřízenec Szypczyk neměl komu případ ohlásit. Z Ostravy na to odpověděli, že Szypczyk si hodně vymýšlí a že jim podal celkem tři různé výpovědi, které si v podstatných bodech odporují.⁴ Proti němu stálo i tvrzení

obou hlídkujících policistů, kteří si právě v jednu hodinu po půlnoci před budovou konzulátu předávali službu.

Strážník Jan Strýček uvedl, že po půlnoci už byla Johanného třída liduprázdná a v těch místech dobře osvětlená, takže by musel noční chodce s jistotou zahlédnout. Strážník Jaroslav Votípka uvedl, že až v 01.10 hod. vyběhl z konzulátu zřízenec Szypczyk a sdělil mu, že asi před půl hodinou odcizili neznámí muži z budovy státní znak, k němuž se vyšplhali po mřížích dveří. Votípka to odešel nahlásit na hlavní strážnici na náměstí svému nadřízenému, policejnímu praporčíkovi Josefu Hromasovi. Ten se ihned vydal na místo činu, kde provedl první šetření. Mříž na vratech budovy byla zasněžená a nic nenasvědčovalo tomu, že by po ní někdo šplhal. Skleněná výplň dveří těsně za mříží byla neporušená. Navíc ta výška! Praporčík učinil zkoušku: nařídil strážníku Votípkovi, aby vylezl na mříž jak nejvýš dokáže. Ten se sice zachytil ozdobných hlavicí mříže, ale vzápětí uklouzl a spadl na chodník. Tentýž výkon se stejným výsledkem předvedl i zřízenec Szypczyk. Praporčík usoudil, že po mříži se šplhat nedá, a odešel vše ohlásit dr. Svobodovi, který měl službu na policejním ředitelství. Ráno pak rada Pešek sepsal se všemi dotýčnými policisty protokoly a nechal slavná konzulární vrata úředně vyfotografovat.⁵

O den později, 27. prosince, přišel za konzulem Bociánským policejní ředitel Bača a spolu s omluvou přislíbil událost důkladně vyšetřit. Prozradil mu, že do Ostravy už přijel generální inspektor čs. policie dr. Kráčmar, který bude šetřit i všechny ostatní incidenty, uvedené v diplomatické nótě polské vlády. O mnoha z nich si pak dlouze povídali, od případů vysídlování a týrání Čechů v zabraném území až po činnost ilegální protipolské vysílačky a granátové útoky bojůvek.⁶ A to pan rada ještě netušil, že k takovému útoku záhy dojde přímo v Moravské Ostravě.

Cílem útoku byl opět polský státní znak, orel nad průčelím výstavné budovy Polského domu. Neznámý útočník chtěl 30. prosince zničit státní znak granátem, ale trefil se do stěny o dva metry níž, takže výbuch rozbil jen několik tabulek v oknech tanečního sálu a zranil náhodného chodce. Tajnou akci údajně připravil policejní rada Zwieb jako provokaci, jež měla posloužit k uzavření Polského domu a k jeho využití spolu s polskými školami v Ostravě pro ubytování uprchlíků ze zabraného území. Během akce se však zranil vlastním granátem jeden z útočníků a vše pak bylo zinscenováno jako střetnutí s polskou bojůvkou. Aby se předešlo zvědavým otázkám novinářů, byla na incident uvalena přísná cenzura. Ostravské policejní ředitelství žádalo posilu 80

strážníků, „aby tak mohlo zaříditi spolehlivé hlídání všech budov polských a bytů zaměstnanců polského konzulátu.“⁷

Ve věci ukradeného státního znaku se celý týden nic nového neobjevilo. Zato 2. ledna 1939 se z Ostravy ozvalo do Brna i do Prahy hrdé hlášení, že ukradený orel byl nalezen a pachatel krádeže dopaden a zatčen. Nešťastný strážník Strýček, který teď už sotva mohl tvrdit, že si oné noci ničeho nevšiml, byl úředně suspendován.⁸

S neskrývaným zadostiučiněním líčil policejní ředitel Bača ve své zprávě, jak ho jeho „původní šetření“ přivedlo k úspěchu: „Učinil jsem rozsáhlé opatření, které by vysvětlení případu umožnilo, zejména bylo zahájeno podrobné šetření v domech sousedících s polským konzulátem, aby byly získány případné svědecké výpovědi výsledkem osob, které v kritickou dobu se nedaleko místa činu zdržovaly. Zároveň byla důkladně prohlédnuta ona místa, kde by pachatelé odcizený státní znak mohli odhoditi. Současně bylo pomocí důvěrníků zahájeno šetření v kruzích, z nichž pachatel mohl pocházeti.“⁹ Snad jen to poslední tvrzení odpovídalo skutečnosti, pokud je ovšem ještě doplníme o závažný detail: na dodání důvěrné informace zásadního rázu vyčlenil pan rada odměnu ve výši 1.000 korun.

A hned byl pachatel na světě. Jeden z důvěrníků prý vzápětí ukradený znak přinesl a oznámil také, kdo čin provedl. Nechtěl ale povědět, kde byl znak uschován, aby neohrozil svou osobní bezpečnost, bylo to prý někde na Frýdecku. Policejní úředníci mírně poškozený znak odnesli na konzulát a na místě vyzkoušeli, zda přesně padne ke sváru na železnou tyč, od níž jej zloděj odtrhl. Vyžádali si pak následující doklad: „*Polský konzulát potvrzuje tímto zdejšímu úřadu, že předložený státní znak je totožný se státním znakem, který zmizel dne 26. prosince 1938.*“ Hodnota znaku byla vyčíslena na 40 zlotých a 60 grošů.¹⁰

Pachatel se jmenoval Josef Koch, byl rodák ze Stonavy a příslušel do Karviné, od 26. listopadu 1938 žil jako uprchlík v Ostravě. Povoláním byl zámečník, takže rozuměl tomu, jak odlomit kus přivařeného plechu. Věk jednadvacet let, takže mohl šplhat po mřížích jistě zručněji, než oba zmiňovaní aktéři policejní rekonstrukce činu.

Podle své výpovědi navštívil 25. prosince Kleinerův hostinec v Dlouhé ulici poblíž staré radnice a náhodou si přisedl k lidem, kteří se bavili o poměrech na Těšínsku. Vmísil se do hovoru se svou zkušeností. Řeč přišla na zavírání českých škol a spolků na Těšínsku, zatímco na Ostravsku se tak Polákům neděje. Na jednom blízkém domě prý dokonce visí jejich státní znak, ale tak vysoko, že ho sotva půjde sundat bez žebříku.

Vsadil se o 10 Kč, že on to dokáže. Bylo už kolem půlnoci a v hospodě už hosty vybízeli, aby dopili a šli domů. Doprovázen třemi společníky se vydal vyhrát sázku. Kolem obchodního domu ASO došli ke konzulátu, ale tam stál strážník. Domluvili se proto, jak odlákat jeho pozornost. Koch měl obejít celý komplex budov zezadu po ulici Michala Hodži, Hviezdoslavově a Střelniční, takže se ke konzulátu dostal z druhé strany Johanného třídy. Jakmile ho spatřil určený pozorovatel, stojící na křižovatce proti konzulátu, mávnul čepicí a dal tak znamení zbývajícím dvěma kamarádům, kteří se v ústí ulice Michala Hodži do ulice Hviezdoslavovy začali hlasitě hádat a nakonec předstírali rvačku. Strážník vyšel ze svého stanoviště a zabočil do Hodžovy ulice, aby uklidnil opileckou hádku, čímž poskytl Kochovi několik nestřežených minut k provedení akce. Ten rychle vyskočil na kliku vrat a po ozdobném mřížoví šplhal vzhůru, až se levou rukou zachytil za štít se státním znakem a celou vahou těla se naň zavěsil. Svár prý za dvě vteřiny praskl a štít spadl na silnici do sněhu. Koch seskočil na chodník, strčil štít pod zimník a klidným krokem mířil zpět k domu ASO. Jen těsně minul strážníka, který se nic netušící vracel zpátky ke konzulátu. U domu ASO měli čekat Kochovi známí, ale prý už tam nebyli, takže šel do útulku Červeného kříže pro uprchlíky, kde bydlel. Svůj lup schoval pod slamník a ráno ho zahrabal ve sklepě do bedny s popelem. Jména svých náhodných známých nezná a nic víc už neví. Hlavně prý vůbec netušil, že budova, na níž státní znak visel, je polským konzulátem.¹¹

K protokolu byl přiložen policejní náčrtek místa činu, takže jsem se mohl vydat po stopě staré přes šedesát let. Všechno je na svém místě, jen názvy ulic se zcela změnily. Kolem obchodního domu ASO (nyní ASOR) jsem Johanného (nyní Sokolskou) třídou došel k první křižovatce s ulicí Michala Hodži (dnes Na hradbách). Před vchodem do domu číslo 8 tenkrát postával strážník Strýček, než ho odlákala noční hádka. A secesní rohový dům s číslem 13 (dnes 15) naproti přes křižovatku, s bohatou štukovou výzdobou a parádní mříží na vstupních dveřích, vždyť to je samo místo činu, bývalý polský konzulát (dnes Základní umělecká škola). Vrata snad vůbec nedoznala změn, jen chodník se zvedl na úroveň prahu. Zdobené obloučky mříží, skleněná tabule za nimi, všechno jako před lety. U protějšího rohu přes ulici stál tehdy signalista s čepicí, po odlákání strážníka patrně pomáhal pachateli. Falešní rváči stáli někde poblíž budovy rozhlasu. Někdejší Hviezdoslavova ulice se tu dnes dělí na Zeyerovu, zahrazenou dnešní přístavbou domu PRIOR na pozemku nacisty vypálené ostravské hlavní synagogy, a na Šmeralovu, po níž tenkrát pachatel přecházel do Střelniční (dnes Dvořákovy) a zpátky

před konzulát. Opravdu, celá akce mohla trvat jen pár minut. A strážník Strýček nelhal, když tvrdil, že se z prostoru obou ulic nevzdálil a nic podezřelého neviděl ani neslyšel. Když se během chvilky od rozhlasu vrátil před konzulát, státní znak byl pryč, aniž to mohl zpozorovat.

Pachatele vyslýchal policejní rada Arnold Zwieb, o jehož podpoře protipolských bojůvek jsme se už zmínili. Výslech protokolárně zapisoval obvodní inspektor František Březina, další temná postava z ostravského policejního ředitelství. Byl to právě on, kdo radil zatčeným příslušníkům Slezského odboje, jak mají vypovídat, aby se co možná nejvíce vyhnuli trestnímu postihu. Patrně poradil i Kochovi, aby neuváděl jména svých známých, neznal se ke konzulátu a vše vykládal jen v rovině opilecké sázky.

Protokoly mimořádného lidového soudu, před nímž se Březina po válce ocitl, daly mému podezření v podstatě za pravdu.¹² Březina měl na starosti síť policejních důvěrníků z Těšínska, proto ho ředitel Bača požádal o nalezení pachatelů. Svěřil mu i onu odměnu. Březina šel najisto do útulny Červeného kříže za Ervínem Sikorou, o němž věděl, že patří k vedení jedné ze struktur Slezského odboje a nedávno (7. prosince) se zúčastnil granátového útoku v Dětmarovicích. Sikora mu slíbil, že za hodinu mu pošle do kavárny muže, který byl v akci u konzulátu, pokud ale zaručí jeho beztrestnost, což Březina samozřejmě učinil. Mladík jménem Koch skutečně přišel a podrobně vylíčil, jak jeho kamarádi obelstili strážníka a jak s jedním z nich sundali znak a odnesli ho do útulny na Fifejdách. Ukázal Březinovi úkryt a společně znak vyhrabali. Březina zatajil před ředitelem Bačou, že zná jména všech tří Kochových společníků, aby je uchránil před trestem. Musel mu ale sdělit aspoň jméno svého informátora, i když mu slíbil beztrestnost. Bača však trval na tom, že pachatel musí být potrestán 14 dny policejního vězení a teprve pak dodán k soudu, aby se vyhovělo zase slibu přísného potrestání pachatele, učiněného polským úřadům. Po předání pachatele vyšetřujícímu soudci Březina zařídil, aby Kocha hned po výslechu propustil na svobodu. Jako odškodné za dvoutýdenní vazbu mu prý poslal oněch tisíc korun, určených na dopadení pachatele.

Hlavní přelíčení proti Josefu Kochovi se konalo u ostravského okresního soudu 28. února 1939, protože až do 22. února ležela jeho trestní věc na ministerstvu spravedlnosti v Praze. Za polský konzulát se přelíčení účastnil úředník Zygmund Plawny. Rozsudek zněl na 3 týdny tuhého vězení nepodmíněně a ztrátu volebního práva. Odsouzený i prokurátor se na místě odvolali, takže řízení nebylo ukončeno.¹³ Polský konzul kritizoval nízkou výměru trestu a varoval, že to „*vyvolá u polské vlády rozladění,*

obzvláště vzhledem k tomu, že dle nařízení č. 20 ze 3. února 1939 zničení, poškození neb odstranění znaku cizího státu je přečinem“. Ředitel Bača mu argumentoval nezávislostí soudců a informoval se na věc u prokurátora krajského soudu Dr. Bosáka. Ten po prostudování spisů uvedl, že trest patrně nebude moci být zvýšen, neboť soudce při výměře trestu nešel pod zákonnou sazbu.¹⁴

Inspektor Březina pro jistotu Kochovi poradil, aby rychle zmizel z Ostravy. Koch se odstěhoval do Místku, takže ho obsílka k dalšímu líčení nenašla a nemohla mu být doručena. Stěhoval se prý ještě několikrát, ale to už tu byli Němci a „zájem na této záležitosti již utichl“.¹⁵

Poznámky

¹ O československo-polských incidentech blíže viz např. DŁUGAJCZYK, E.: *Tajny front na granicy cieszynskiej. Wywiad i dywersja w latach 1919-1939*. Katowice 1993; BORÁK, M.: *Česká diverze na Těšínsku v letech 1938-1939*. Slezský sborník, 94, 1996, s. 45-53.

² Moravský zemský archiv Brno (dále MZA), Zemský úřad Brno, prezidiální registratura, k. 307, i. č. 2617/39, záznam tel. hovoru ze 26. 12. 1938, 10. 20 hod., č. j. 20698.

³ Tamtéž, záznam tel. hovoru ze 26. 12. 1938, 13. 45 hod., č. j. 102.

⁴ Tamtéž, záznam tel. hovoru ze 27. 12. 1938, 11. 45 hod., č. j. 20734.

⁵ Tamtéž, dopis prezidia Policejního ředitelství v Moravské Ostravě (dále PŘMO) ze 27. 12. 1938, č. j. Pr-1/219.

⁶ Tamtéž, dopis PŘMO ze 28. 12. 1938, č. j. Pr-1/219/1; BORÁK, M.: *Neznámé dokumenty k činnosti tzv. Slezského odboje*. Slezský sborník, 96, 1998, s. 297-308.

⁷ Zemský archiv Opava (dále ZAO), Mimořádný lidový soud Ostrava 1945-1948, Ls 130/47; BORÁK, M.: *Česká...*, c. d., s. 50; MZA, cit. fond, k. 299, i. č. 101, záznam tel. rozhovoru ze 30. 12. 1938, 21 hod.

⁸ Tamtéž, k. 307, i. č. 2617/39, záznam tel. hovoru ze 2. 1. 1939, 15 hod., č. j. 93.

⁹ Tamtéž, dopis PŘMO ze 2. 1. 1939, č. j. Pr-I/219/I; o zatčení J. Kocha psal i ostravský tisk - např. *Přejeme si uklidnění na čs. - polských hranicích*, Moravskoslezský deník, 5. 1. 1939.

¹⁰ MZA, cit. fond, k. 307, i. č. 2617/39, dopis PŘMO ze 2. 1. 1939, č. j. Pr-I/219/I.

¹¹ Tamtéž, protokol o výsledku J. Kocha.

¹² ZAO, cit. fond, Ls 187/47.

¹³ MZA, cit. fond, k. 307, i. č. 2617/39, dopis PŘMO z 1. 3. 1939, č. j. Pr-1/4/4.

¹⁴ Tamtéž, dopis PŘMO ze 7. 3. 1939, č. j. Pr-1/4/5.

¹⁵ ZAO, cit. fond, Ls 187/47.